

TREČIOJI DALIS

IŠ PRAEITIES IKI ŠIŲ DIENŲ

A. PAPROČIAI, TRADICIJOS, APEIGOS, ŠVENTĖS

Papročiai yra įprasti žmonių poelgiai, kurie ilginiui tampa visuomenės ar jos didesnės dalies gyvenimo norma. Žmogus auga tam tikroje aplinkoje, todėl perima jos papročius ir nedaug tegali juos pakeisti. Papročiai, kurie perduodami iš kartos į kartą, virsta *tradicijomis*. Tradicijų niekas specialiai nekuria, jos gimsta ir rutuliojasi per ilgus dešimtmečius ar net šimtmečius. Tradicijos pasireiškia tam tikromis *apeigomis*, atliekamomis įvairių *švenčių* proga.

Lietuvių papročiai, tradicijos ir su jomis susijusios apeigos susiformavo labai seniai, dar pagonybės laikais. Ilginiui kito jų prasmė ir forma, tačiau tauta iki šių dienų išsaugojo tas tradicijas ir apeigas, kurios sudaro prasmingiausią jos gyvenimo dalį.

B. KŪČIŲ IR KALĖDŲ ŠVENTĖS

Senajame liaudies kalendoriuje šios šventės buvo senųjų metų palydėjimas ir naujųjų sutikimas. Gruodžio 24-osios naktis pati ilgiausia, o nuo 25-osios saulė sugrižta, ir dienos ima ilgėti.

Kūčias lietuviai šventė dar iki krikščionybės įvedimo. Šios šventės vardas yra kilęs iš ritualinio patiekalo pavadinimo. Valgis taip ir vadinosi – *kūčios*. Jį gamino iš kviečių ar miežių kruopų, pupų su aguonų pienu ir vaišino protėvių vėles.

Kūčių diena ypatinga. Iki vakarienės visi stengiasi užbaigti svarbiausius darbus. Daugiausia dirba moterys – joms reikia pagaminti valgį Kūčių vakarienei bei Kalėdoms, sutvarkyti namus. Kūčių stalui visi patiekalai ruošiami iš augalinių produktų ar žuvies. Visoje Lietuvoje kepa *prėskučius* (*kūčiukus*). Jie kepami iš mielinės kvietinių miltų tešlos. Prėskučiai valgomi užpilti su aguonpieniu arba kisieliumi.

Sėsti prie Kūčių stalo svarbu švairiems. Negalima pyktis, reikia atleisti kaimynams ir artimiesiems padarytas skriaudas, o svarbiausia – būtina gražinti visas skolas. Kūčių dieną valgoma mažai, visi laukia vakarienės. Senovėje prie stalo

sėsdavo patekėjus Vakarinei žvaigždei. Šeimininkas atnešdavo šieno ir paklodavo jį ant stalo. Tada šeimininkė užtiesdavo stalą gražiausia balta staltiese ir nešdavo valgius. Paprastai būdavo 12 patiekalų – tiek, kiek metai turi mėnesių. Seniausias šeimos narys arba šeimininkas pasveikindavo visus, padėkodavo už metų derlių, po to laužydavo ir dalydavo duoną. Valgydavo visi rimti, susikaupę. Pavalgę stalo nenukraustydavo, nes tikėjo, kad naktį ateis mirusiųjų vėlės. Joms per Kūčias būdavo rodoma ypatinga pagarba. Šeimininkas po truputį visų valgių nešdavo į tvartą gyvuliams. Šitaip buvo norima parodyti savo ir gyvulių panašumą. Šienas po staltiese tikriausiai irgi turėjo rodyti, kad žmonės ir gyvuliai minta taip pat. Rytojaus dieną tą šieną išdalydavo gyvuliams. Krikščionybės laikais šieno klojimas po staltiese buvo susietas su Kristaus gimimu ant šieno.

Labai įdomūs Kūčių nakties būrimai. Vakarieniaudami šeimos nariai traukia iš po staltiesės šiaudus ar šieną: kas ilgiausią ištrauks, tas ilgiausiai gyvens. Merginos bėga į kiemą ir klauso šunų lojimo: kurioje pusėje loja, iš tos pusės vyrą gaus. Neša iš kiemo malkų glėbį ir parnešusios į trobą skaičiuoja: jei pora – ateinančiais metais ištekės, jei poros nėra – dar reikės palaukti. Bando per vartus ar namo stogą spirti batą: į kurią pusę batų nosis atsisuks, į tą pusę nutekės. Sakoma, kad Kūčių naktis pilna keistenybių: dvyliktą valandą gyvuliai pradeda tarp savęs kalbėti, tik žmonėms negalima jų šnekos klausytis – jei išgirsi jų kalbą, mirsi. Vanduo, sako, vynu virsta, tik labai trumpam – net ir norėdamas jo neparagausi, nespėsi.

Kalėdų rytą visi keliasi anksti ir nukrausto stalą. Pirmą Kalėdų dieną šeima paprastai būna namie, pasakoja vienas kitam, ką naktį sapnavo, nes tiki, kad Kalėdų nakties sapnas išsipildys. Lietuviai nuo seno tiki magiška sveikinimų ir linkėjimų galia. Todėl seniau visi nekantriai laukdavo kalėdotojų. Svarbiausias kalėdotojų tikslas būdavo aplankyti visus kiemus, pasveikinti šeimininkus, palinkėti jiems sveikatos, gero kitų metų derliaus. Kalėdoti eidavo jauni vyrai ir merginos, įvairiai persirengę, dažnai su kaukėmis. Už linkėjimus šeimininkai kalėdotojus vaišindavo ir apdovanodavo. Kartais iš trobos į trobą eidavo Kalėdų senis – Kalėda. Jis girdavosi, kad neša pilną maišą turto, derliaus ir laimės. Įvedus krikščionybę, kalėdojimo apeigas ėmė atlikinėti kunigai.

Kalėdos pilnos įvairių tikėjimų, orų spėjimų, pavyzdžiui: „Jei Kalėdų rytą oras giedras, gerai derės linai“; „Jei per Kalėdas lyja, karvės tais metais daug pieno duos“; „Kalėdų rytą negalima nieko laužyti, nes tais metais gyvuliams kojos lūš“.

Per Kalėdas prasideda gamtos atgimimas: ilgėja dienos, trumpėja tamsūs paros laikas. Baigiasi senieji ir prasideda naujieji metai.

C. UŽGAVĖNĖ

Užgavėnė tris dienas (sekn traidienį 46 dienas Kaimai per užgavėnės čiodavo persirengė „dai“ rengdavosi tošies ar avikailių rengdavosi ryški prastai būdavo persirengėlių į nima veržtis į vidmėsa. Persirengė Iš įdomesnių užgavėnės „Morė“ ir kitus.

buvo moters iškarba arba paskandindand ir sunaikinama, kadeginta ir paskandvisiems nusibodus

Per užgavėnė gydavo 7, 9 ar n Mėsos privirdavo svečius turėtų ku

Užgavėnių p

D. VELYKŲ

Kas gi nesid tėviai – juk gamta gui ir pradėjus dy šventė buvo susieta

Velykų šven pradžia. Pasak Bibl

C. UŽGAVĖNĖS

Užgavėnės – žiemos palydų šventė. Anksčiau užgavėnės Lietuvoje švėsdavo tris dienas (sekmadienį, pirmadienį ir antradienį), o vėliau ir iki dabar – tik antradienį 46 dienos prieš Velykas. Svarbiausias užgavėnių bruožas – linksnumas. Kaimai per užgavėnės virsdavo savotišku teatru. Iš vieno kaimo į kitą vaikščiodavo persirengėliai. Dažniausiai persirengdavo žydais, čigonais, ubagais. „Žydai“ rengdavosi išverstus kailinius, dėdavosi kuo baisesnes kaukes iš popieriaus, tošies ar avikailio. „Čigonai“ būdavo be kaukių, bet veidą išsitepdavo suodžiais, rengdavosi ryškiai ir spalvingai. Daug pokštų prikrėsdavo „velnias“, kuris paprastai būdavo persirengėlių vadas. Jei kuris nors šeimininkas nenori išileisti persirengėlių į namus, „velnias“ užšoka ant stogo ir užkemša kaminą. Tada dūmai ima veržtis į vidų, ir šeimininkas nori nenori turi visus išileisti, vaišinti blynais, mėsa. Persirengėliai linksmi dainuodavo, pokštaudavo, šokdavo, triukšmaudavo. Iš įdomesnių užgavėnių personažų dar galima paminėti „arklį“, „ožį“, „gervę“, „Morę“ ir kitus. Visos kaukės – senovinio ritualo liekanos. „Morė“, pavyzdžiui, buvo moters iškamša, kurią visą dieną vežiodavo po kaimą, o vakare sudegindavo arba paskandindavo. Ji galėjo simbolizuoti vaisingumo dievybę, kuri būdavo tam ir sunaikinama, kad vėl atgimtų. Jos sunaikinimas – tai apsivalymas. Kartu su sudeginta ir paskandinta baidykle buvo išvaromas blogis, vargas, nelaimės, o kartu ir visiems nusibodusi žiema.

Per užgavėnės yra paprotys daugybę kartų valgyti. Paprastai tą dieną valgydavo 7, 9 ar net 12 kartų. Svarbiausi patiekalai – mėsa ir mieliniai blynai. Mėsos privirdavo ir blynų prikepavo tiek, kad ne tik savo šeimai užtektų, bet ir svečius turėtų kuo pavaišinti.

Užgavėnių papročiai Lietuvoje iki šiol neužmiršti.

D. VELYKOS

Kas gi nesidžiaugia pavasariu? Džiaugėsi atgimstančia gamta ir mūsų protėviai – juk gamta jiems teikė ir maistą, ir drabužį, ir apavą. Todėl nutirpus sniegui ir pradėjus dygti žolei, jie šventė pavasario atėjimą. Įvedus krikščionybę, ši šventė buvo susieta su Kristaus prisikėlimo švente.

Velykų švenčių ciklas prasideda Verbų sekmadieniu. Tai Didžiosios savaitės pradžia. Pasak Biblijos, tą dieną Kristus ijojo į Jeruzalę, ir žmonės jam po kojomis

klojo palmių šakeles. Tam įvykiui atminti ir šventinamos *verbos*. Lietuvoje verbos ir su jomis susijusios apeigos turi dar gilesnes šaknis, o būtent – pagonišką medžių kultą. Medžiai, kurie anksčiausiai pradeda sprogti, buvo laikomi magiškais. Tai žilvitis ir blindė. Išskirtinėmis savybėmis lietuvių tikėjime pasižymėjo beržas ir kadagys. Iš šių medžių šakų sudaryta puokštė ir buvo *verba*. Vilniaus krašte verbos nuo seno daromos iš įvairių augalų: avižų ir rugių varpų, smilgų ir nendrių, samanų ir konkorėžių, barškučių, sausučių, katpėdžių. Augalus verboms renka vasarą, kai jų stiebai stiprūs, netrapūs, o žiedai ryškiausi. Samanas rauna vėlai rudenį, o nendrių viršūnes pjauna, kai užšąla ežerai. Dabar Vilniaus verbos yra laikomos liaudies meno kūriniais ir lyginamos su tautinėmis juostomis, prijuostėmis, medinėmis šventųjų skulptūrėlėmis. Jomis daugelis puošia kambarius ne tik Lietuvoje.

Verbų sekmadienį visi neša verbas į bažnyčią pašventinti. Lietuvoje yra žinomas paprotys šventintomis verbomis plakti vienas kitą. Žmonės tikėjo, kad šventinta verba išvaro ligas, tinginystę, padeda išlikti jauniems ir sveikiems. Šitas pavyzdys rodo, jog senovės lietuviai tikėjo ypatingu medžių ir jų šakų gyvybingumu, kuris persiduodavo plakamam žmogui. Šventintas verbas, parsinešę iš bažnyčios, užkišdavo po lubų balkiu ar už šventų paveikslų ir laikydavo metus, kol parsinešdavo naują.

Po Verbų prasideda Didžioji savaitė. Žmonės tvarko sodus, kiemus, trobos vidų. Moterys viską išskalbia, nuplauna lubas, sienas, langus, iššveičia grindis. Visus darbus reikia baigti iki šeštadienio pietų. Didžiojo šeštadienio vakare dažo ir margina kiaušinius. Lietuvoje kiaušinius margina dažniausiai dviem būdais – karštu vašku arba skutinėja stiklu, peiliu ar kitu aštriu daiktu. Tokie marginti kiaušiniai vadinami *margučiais*. Lietuviškų margučių ornamentas labai senas: saulutės, mėnuliukai, žiedeliai, ratukai, rūtelės, žalčiukai ir kiti motyvai, kadaise vartoti puošti senajai keramikai ar metalo dirbiniams. Seniau moterys tikėjo, kad kiaušinius reikia dažyti tik namie. Jeigu dažys ne namie, tai vištos eis dėti kiaušinių pas kaimynus. Žmonės manė, kad kiaušiniai turi ypatingos galios: suteikia sveikatos, apsaugo nuo ligų ir blogos akies. Margutis simbolizavo gamtos prisikėlimą, gyvybės atsiradimą ir vaisingumą. Kiaušinius pirmiausia valgo per Velykų pusryčius. Prieš valgydami kiaušiniai susidaužia: vienas kiaušinį laiko smailiuoju galu į viršų, o kitas savo margučiu daužia vieną ar kelis kartus. Daužaujama paprastai ratu. Tvirčiausią kiaušinį palieka nesuvalgyta.

Pirmą Velykų dieną visi žmonės ilsisi. Grįžę iš bažnyčios ir sočiai papusryčiaučia, vyrai ir vaikai paprastai renkasi išbandyti, kieno margutis stipriausias. Vieni margučiais daužauja. Sumuštą kiaušinį pasiima tas, kieno buvo stipresnis. Kiti

mėgsta margučius lovelį (iš tošies ar kito) atsitrenkia į jau gulintį.

Dar mūsų anksčiau kiemų lankymas ir šventės nos iki kitos dienos instrumentus, – eidavimais pavadinimas kilęs iš to, kad tai prašydavo dovanų mėsos, pyrago, vaisių, todėl dovanų niekas

Velykų dieną šluoti pirkios. Kodėl, kad visus metus bus rėjo didesnis užaugę kie orai bus tais metais „Jei per Velykas atšals ir gegužės mėnesį“

Įdomūs ir įvairūs išlaidė seni žmonės išklausinėti.

E. JONINĖS

Jonines Lietuvoje pereinamo šimtmečio pabaigoje *polių*, švente, tik vėlyvą saulę pasiekia aukščiausias lėgriža sutampa su a

Keista ir paslaptis visokios antgamtinės Todėl šventės išvakarė tvarte. Ant tvorų praeinančios pas gyvuli

mėgsta margučius ridinėti. Tam reikia pasirinkti patogią lygią vietą, pastatyti lovelį (iš tošies ar kartono) ir tuo loveliu iš eilės leisti kiaušinius. Kieno kiaušinis atsitrenkia į jau gulintį, tas pasiima abu.

Dar mūsų amžiuje buvo gyvas lalavimo paprotys. *Lalavimas* – tai apeiginis kiemų lankymas ir sveikinimas su ateinančiu pavasariu. Nuo pirmos Velykų dienos iki kitos dienos vakaro *lalauninkai* – jauni kaimo vyrai, pasiėmę muzikos instrumentus, – eidavo per kiemus ir visus sveikindavo dainomis – *lalinkomis*, kurių pavadinimas kilęs iš priedainio „vai lalu lalu“. Jie linkėdavo sėkmės, laimės ir už tai prašydavo dovanų. Vieni lalauninkus apdovanodavo margučiais, kiti duodavo mėsos, pyrago, vaišindavo alumi. Lalauninkai šventiškai nuteikdavo visus namus, todėl dovanų niekas nešykštėdavo.

Velykų dienos pilnos burtų, visokiausių draudimų. Pavyzdžiui, negalima šluoti pirkios. Kodėl? „Ogi, – aiškino vieni, – vištos daržus kapstys“. Kiti manė, kad visus metus bus tušti aruodai, tretį – kad visų metų laimę iššluosi. Tas, kas norėjo didesnis užaugti, turėjo vienplaukis pastovėti lietuje. Iš Velykų oro spėjo, kokie orai bus tais metais. Sakydavo: „Jei Velykų rytą lyja, metai bus blogi ir šlapi“, „Jei per Velykas atleikia vieversys, bus labai geras ruduo“, „Jei per Velykas šala, šals ir gegužės mėnesi“.

Idomūs ir įvairūs senieji lietuvių velykiniai papročiai. Daugelį jų iki šiol išlaikė seni žmonės, dar daugiau jų prisimena – tik reikia senukus pakalbinti, išklausinėti.

E. JONINĖS

Joninės Lietuvoje švenčia birželio 24 dieną. Bet ši data nusistovėjo tik pereito šimtmečio pabaigoje. Anksčiau ši šventė buvo vadinama *Rasos*, arba *Kūpoliu*, švente, tik vėliau ji buvo sutapatinta su švento Jono diena. Birželio 22 dieną saulė pasiekia aukščiausią tašką ir tada ateina trumpiausia naktis. Lietuvoje saulėgrīža sutampa su augmenijos branda – viskas veša, žaliuoja.

Keista ir paslaptinga Joninių naktis. Žmonės pasakoja, kad tą naktį siaučia visokios antgamtinės jėgos, kurios nori pakenkti žmogui, gyvuliams ir augalams. Todėl šventės išvakarėse iš ganyklų anksčiau pargindavo gyvulius ir uždarydavo tvarte. Ant tvorų prieš tvarto duris prikaišiodavo dagių, dilgėlių, kad raganos, einančios pas gyvulius, susibadytų. Rytų Lietuvoje tvarto duris užremdavo akėčio-

mis, o prie slenksčio padėdavo veidrodį ir klumpes. Ragana, save pamačiusi, turėjo pasibaisėti ir, bėgdama iš kiemo, užkliūti už klumpių ir kojas išsisukinėti.

Joninių išvakarės – pats geriausias laikas rinkti žoles. Žolynų rinkimas vadinamas *kupoliavimu*, o surinktos žolės – *kupolėmis*. Surinktą puokštę ar vainiką iškeldavo prie vartų. Iš devynių rūšių žolių merginos pindavo vainikus ir stengdavosi juos per galvą užmesti ant medžio: iš kelinto karto užmes, po tiek metų ištekės. Vainikus dėdavosi po pagalve, norėdamos susapnuoti savo būsimą vyrą. Buvo manoma, kad kupolės gali apsaugoti nuo gaisro, piktų jėgų, todėl jomis puošė namus, kaišė pastoges.

Jaunimas tą naktį neužmiega iki pat aušros, nes sakoma, kas šventės naktį neužmigsias, įgysias stebuklingos galios. Žmonės susirenka gražiausiose vietose – ant kalnelių, paupiuose, pamiškėse. Sukuria didelį laužą, vaišინasi. Prie laužo šoka, dainuoja, šokinėja per ugnį. Per laužą šokinėja ir jauni, ir seni, nes nori pasiseiti jėgų ir sveikatos. Mat Joninių ugnis stebuklinga: sakoma, kad ji apvalo dvasią, gydo, suteikia jėgų, gali padidinti javų derlių. Šventės išvakarėse įprasta švairiu vandeniu užgesinti židinius, o paskui vėl juos įkurti ugnimi, parnešta iš Joninių laužo. Prasmingas Joninių paprotys – leisti į vandenį vainikėlius. Jei vaikino ir merginos vainikėliai plaukdami susilies, tais metais jie susituoks.

Svarbiausias Joninių momentas – paparčio žiedo ieškojimas. Sako, paparčio žiedas pražystas vidurnaktį ir žydįs tik akimirksni. Jis pasirodąs tik labai geriems žmonėms ir tik vieną kartą gyvenime. Tas, kas surasias žiedą, tapsias ne tik turtingas, bet ir viską žinantis, suprasias gyvulių ir paukščių kalbą. Stebuklingo žiedo, sako, reikia ieškoti ne būriu, o kiekvienam atskirai. Kai tik tą žiedą surasi, tuoj pat reikia jį nuskinti ir greitai paslėpti į vieną kurį nors pirštą, prapjovus delną.

Stebuklinga ir Joninių ryto rasa. Nusiprausęs ir išsivoliojęs rasoje, būsi kaip iš pieno plaukęs. Po rasą braidydavo ligoniai, norėdami pasveikti. Bet piktose raskose rasa gali tapti pavojinga. Jei nori iš kaimyno karvės atimti piena, dar saulei netekėjus, turi nueiti į kaimyno pievą ir vilkti per rasą audeklą. Po to tą audeklą turi išplauti vandenyje, o vandenį sugirdyti savo karvei. Tada tavo karvė duos daug pieno, o kaimyno – mažai arba visai neduos. Joninių rytą, vos prašvitus, šeiminkai eidavo apžiūrėti javų. Kuo didesnė būdavo ryto rasa, tuo didesnio tikėjosi derliaus.

Po didelės šventės prasideda dideli darbai. Po Joninių visos lankos pakvimpa šienų – prasideda šienapjūtė.

F. VĒLINĀ

Vēlų rudenī
paukščiāi. Gamta
ir visa gamta, gim
visi žmonēs lygū
gimsta, mūsū prae
Vēliniū šventē, ku

Vēliniū kiln
kad, mirštant žmog
siais, juos lanko. L
bēs laikus. Rudenī
arba namuose. Pa
krauto stalo arba n
gerinti vēlēms, kac
keliems šimtams m
pagoniškus paproči
vo naujū bruožū.

Vēlinēs šven
na. Artējant šiai šv
burēliai sumirga ru
šviesoje. Senovēs ž
simbolizuoja dviejū
vējyje plevēnančią u
trapumā, darosi ger
tarsi pajunta, kad tē

F. VĒLINĒS

Vēlų rudenį medžiai meta lapus, vysta gėlės, į šiltuosius kraštus išskrenda paukščiai. Gamta rengiasi žiemai, kad, ją pergyvenusi, vėl atgimtų. Žmonės, kaip ir visa gamta, gimsta, užauga, pasensta ir miršta. Mirtis nuolat primena, kad jai visi žmonės lygūs: vieni ateina, kitiems reikia išeiti. Mūsų ateitis – tie, kurie gimsta, mūsų praeitis – smėlio kalneliuose sugulę senoliai. Jiems pagerbti skiriama Vėlinių šventė, kuri švenčiama vėlų rudenį – lapkričio 2 dieną.

Vėlinių kilmė siejama su lietuvių ir daugelio kitų žemdirbių tautų tikėjimu, kad, mirštant žmogui, nuo jo kūno atsiskiria vėlė, kuri paskui bendrauja su gyvaisiais, juos lanko. Lietuvoje vėlių garbei rengiamos šventės tradicija siekia pagonybės laikus. Rudenį, nuėmus nuo laukų derlių, būdavo rengiamos vaišės kapinėse arba namuose. Pagerbdami mirusiuosius, žmonės meldavosi prie vaišėmis apkrauto stalo arba nešdavo maisto ir gėrimų į kapines. Vaišėmis jie norėdavo pasigerinti vėlėms, kad šios nepyktų ant gyvųjų ir jiems nekenktų. Net ir praslinkus keliems šimtams metų po krikščionybės įvedimo, Vėlines Lietuvoje šventė pagal pagoniškus papročius. Tačiau laikas bėgo, ir, išgalint krikščionybei, ši šventė įgavo naujų bruožų.

Vėlinės švenčiamos Lietuvoje iki dabar. Tai susikaupimo, susimąstymo diena. Artėjant šiai šventei, žmonės skuba aplankyti savo artimųjų kapų. Kapų kaurėliai sumirga rudeniniais žiedais, o Vėlinių naktį visos kapinės skęsta žvakių šviesoje. Senovės žemdirbiai tikėjo, kad ugnis pritraukia mirusiųjų vėles. Ugnis simbolizuoja dviejų pasaulių – gyvųjų ir mirusiųjų – amžiną ryšį. Žvelgdamas į vėjyje plevenančią ugnelę, žmogus valandėlei užmiršta save, pajunta šio pasaulio trapumą, darosi geresnis. Sušildyta žvakės ir širdies liepsnos, nurimsta ir vėlė. Ji tarsi pajunta, kad tebėra gyva savųjų ar artimųjų prisiminimuose.

AR SUPRATOTE TEKSTĄ?

Atsakykite į klausimus raštu arba žodžiu. Raidė skliausteliuose rodo reikalingą tekstą.

1. Kas yra Kalėdos ir Velykos? (B, D)
  - a) papročiai
  - b) šventės
  - c) tradicijos
  - d) apeigos
2. Per kokias šventes labiausiai pagerbiami mirusieji? Papasakokite kaip. (F)
3. Ką reiškia „kalėdoti“? (B)
4. Kas yra „lalauninkai“? (D)
5. Kas yra Morės deginimas? (C)
6. Kodėl Kūčių patiekalų turi būti dvylika? Kokie tai patiekalai? (B)
7. Kas yra vainikų leidimas į upę? (E)
  - a) apeiga
  - b) paprotys
  - c) šventė
  - d) tradicija
8. Kokios šventės susijusios su saulės ciklu? (B, E)
  - a) Užgavėnės
  - b) Velykos
  - c) Joninės
  - d) Kalėdos
9. Kas yra „persirengėliai“? (C)
10. Kas yra „kupolės“? Kaip jos renkamos? (E)
11. Per kokias šventes mergaitės buria ateitį? Papasakokite kaip. (B, E)
12. Kokios šventės išvakarėse diena ilgiausia, o naktis trumpiausia? (E)
  - a) Velykų
  - b) Užgavėnių
  - c) Joninių
  - d) Vėlinių
  - e) Kūčių
13. Per kokias šventes valgoma daugiausia mėsos? Kada jos negalima valgyti iš viso? (B, C)
14. Kokie valgiai valgomi per Velykas? (D)
15. Kokia lietuviška šventė pati linksmiausia? (C)
16. Kurios tradicijos išlaikytos iki šių dienų?

TRUMPI PAAIŠKINIMAI

1. Daiktavardžiai, padaryti iš veiksmažodžių su priesagomis *-im(as)* ir *-ym(as)*, yra abstraktai ir reiškia *veiks m ū* arba *p r o ć e s ū* pavadinimus. Iš kiekvieno veiksmažodžio būtojo *kartinio laiko formos* galima sudaryti tokio tipo abstraktą. Priesaga *-ym(as)* dedama tik prie tų veiksmažodžių, kurie bendratyje turi priesagą *-yti*, plg.: *baigti – baigimas, lydėti – lydėjimas, skutinėti – skutinėjimas, vaišinti – vaišinimas; bet daryti – darymas, dažyti – dažymas*. Taip pat plg. *kląusti – kląusimas, klausyti – klaūsymas*. Kartais abstraktai įgauna konkrečias reikšmes ir tampa daugiareikšmiais žodžiais, plg.: *vežimas – veiksmažodžio vežti abstraktas ir vežimas – priemonė kam nors vežti*.

2. Daiktavardžiai, padaryti iš kitų daiktavardžių su priesagomis *-in(ė)* ir *-id(ė)* reiškia *v i e t a*, kurioje yra daiktų, pavadintų pagrindiniu žodžiu:

málkinė – vieta (pastatas), kur sukrautos malkos; *svíestinė* – vieta (indas), kur sudėtas sviestas; *arklidė* – vieta (pastatas), kur stovi arkliai; *žvakidė* – vieta, kur įstatyta žvakė.

3. Sudurtiniai daiktavardžiai reiškia *veiks m ū*, o daiktavardis *į r a n k i ū* ar *veiks m ū* reiškia *angliakasys (an-gliakasys) – žmogus, bulviākasė (bulvi-ākasė) – tiesti) – saulėtekis (saulė-tekis) – veiksmas*.

4. Būdvardžiai, padaryti iš *p a n a š u m a* reiškia *žmogus, vyrīš* ir iš *r ū š i n ė* ypa-

5. Veiksmažodžiai, padaryti iš *k a r t o t i n i a i* (ite) reiškia *rėkauti, rėkauja, lāužyti, lāužo, lāužti, pjāustyti, pjāustė, skutinėti, skutinėti*. Kartais kai kurio veiksmažodžio kartų reiki (duo-

6. Sąvoka „valyti + skys-“ reiškia *plāuti, plāuna, praūsti, praūsia, šveīsti, šveīčia, skałbti, skałbia, velėti, velėja, mazgėti, mazgėja, triūkti, triūkia*.

7. A u g a l ū d a l i ū p a r a d i n i m a i reiškia *šaknis, -iēs; stieb-šakà, -ōs; lāpas*.

8. Keletas g i m i n i š k ū reiškia *piētūs, piētryčiai, pietautė, rytas, rytaī, pūsryčiai, pūsrytė, vākaras, vakaraī, vākar*.

9. H o m o n i m ū p o r a: a) *kūrėti, kūria, kūria*; b) *kūrėti, kūria, kūria*.

3. Sudurtiniai daiktavardžiai, sudaryti iš daiktavardžio ir veiksmažodžio, kai jų veiksmažodis rodo veiksmą, o daiktavardis – kas tą veiksmą atlieka arba į ką tas veiksmas nukreiptas, yra *as menų, įrankių* ar *veiksmų* pavadinimai:

angliakasys (anglį kasti) – žmogus, kuris anglį kasa, *žemdirbys (žemę dirbti)*

žmogus, kuris žemę dirba;

bulviakasė (bulves kasti) – įrankis (mašina), kuriuo kasamos bulvės, *staltiesė (stalą tiesi)* – daiktas (audeklas), kuriuo tiesiamas stalas;

saulėtekis (saulėi tekėti) – veiksmas (ar laikas), kai teka saulė, *šienapjūtė (šieną pjauti)* – veiksmas (ar laikas), kai pjauna šieną.

4. Būdvardžiai, padaryti iš daiktavardžių su priesaga *-išk(as, -ė)*, vartojami reikšti:

a) *panašumą, lyginimą* su daiktavardžiu pasakytu dalyku (*draugiškas žmogus, vyriškas darbas, šuniškas gyvenimas*);

b) *rūšinę* ypatybę (*pagoniškas paprotys, lotyniškos raidės, lietuviški žodžiai*).

5. Veiksmažodžiai, padaryti iš kitų veiksmažodžių su priesagomis *-au(tį), -y(tį), -sty(tį)* ir *-inė(tį)*, yra *kartotiniai* (iteratyviniai), t.y. reiškia veiksmą, kuris vyksta daug kartų:

rėkauti, rėkauja, rėkavo – daug kartų ir *smarkiai* rėkti,

láužyti, láužo, láužė – daug kartų laužti,

pjáustyti, pjáusto, pjáustė – daug kartų pjauti,

skutinėti, skutinėja, skutinėjo – daug kartų, bet *nestipriai* skusti.

Kartais kai kuriose veiksmažodžių šaknyse pasikeičia balsis: *raikyti, raiko, raikė*, „daug kartų riekti (duona)“, *šúkauti, šúkauja, šúkavo* „daug kartų šaukti“.

6. Sąvoka „*valyti + skystis*“ nusakomi šiais veiksmažodžiais:

pláuti, pláuna, plóvė (rankas, langus, indus),

praūsti, praūsia, praūšė (vaiką, veidą),

šveisti, šveičia, šveitė „stipriai, energingai plauti“ (indus, grindis),

skalbti, skalbia, skalbė (drabužius, patalynę),

velėti, velėja, velėjo „skalbti prie ežero ar upės“,

mazgóti, mazgója, mazgójo (rankas, veidą, drabužius).

trikėti, trėkė, triukė – *plauti plaukes*

7. *Augalų dalių* pavadinimai (iš apačios į viršų):

šaknis, -iės; stiebas, -o (javų, gėlių, žolių); kamienas, -o (medžių); viršūnė, -ės;

šakà, -òs; lãpas, -o; žiedas, -o; vãrpa, -os (javų, smilgų).

8 Keletas *giminių* žodžių lizdų:

piētūs, piētryčiai, pietáuti, -áuja, -ávo; prėšpiečiai, priešpiēt, pietinis, -ė, piētvakariai;

rýtas, rytaĩ, pūsryčiai, pusryčiáuti, -áuja, -ávo, rytinis, -ė, rytójus, rytój, porýt;

vãkaras, vakaraĩ, vãkar, išvakarės, vakarėlis, vakariēnė, vakarýkštis, -ė, vakarinis, -ė, vakarõp.

9. *Homonimų* pora:

a) *kūrėti, kùria, kùrė* – daryti, kad degtų (ugnį, laužą, krosnį);

b) *kūrėti, kùria, kùrė* – daryti, kad atsirastų, pradėtų egzistuoti (valstybę, romaną).

10. Keletas daugiarėikšmių žodžių:

a) daiktavardžiai:

- akis*, - *iės* 1) regėjimo organas; 2) tinklo skylė; 3) žiedo papuošalas;
 4) metaf. *dangaūs ākys* = *žvaigždės*;
ausis, - *iės* 1) klausos organas; 2) išsikišusi daikto dalis (puodo, puoduko);
liežuvis, - *io* 1) skonio organas; 2) metaf. kas panašus į jį (ugnies, bangu);
 3) pl. metaf. *ilgi žmonių liežuviai* = *apkalbos*;
nosis, - *ies* 1) uoslės organas; 2) priekinė daikto dalis (laivo, bato).

b) veiksmažodžiai:

- sprógti*, *sprógs*, *sprógo* 1) dalytis į dalis nuo įtampos iš vidaus (*bomba sprógo*);
 2) atsirasti augalo lapui ar daigui; 3) metaf. galą gauti (*kóks gimė, tóks ir sprógs*);
veřsti, *veřčia*, *veřtė* 1) daryti, kad kas nors būtų horizontalioje padėtyje (*audrá medžiūs veřčia*); 2) daryti, kad kas nors taptų kitoks negu buvo (*veřtė baudžiáuninkais*); 3) daryti, kad išorinė pusė taptų vidine (*káilinius veřsti*);
 4) daryti, kad būtų ko daug ir be tvarkos (*viską veřčia į krúvą*); 5) taikyti prievartą (*veřtė žmónes daūg dirbtį*); 6) vienos kalbos tekstą pateikti kita kalba (*veřsti knygās*).

11. Frazeologizmas *kaip iš pieno plaukęs* reiškia „labai gražus“.

TAISYKLINGAI IŠTARKITE

1. Daiktavardžių linksnių formos:

	Vienaskaita					
Vardininkas	<i>bitė</i>	<i>šveñtė</i>	<i>žvākė</i>	<i>gėlė</i>	<i>vėlė</i>	<i>žolė</i>
Įnagininkas	<i>bitė</i>	<i>šventė</i>	<i>žvakė</i>	<i>gėlė</i>	<i>vėlė</i>	<i>žolė</i>
Vietininkas	<i>bitėje</i>	<i>šveñtėje</i>	<i>žvākėje</i>	<i>gėlėje</i>	<i>vėlėje</i>	<i>žolėje</i>
	Daugiskaita					
Vardininkas	<i>bitės</i>	<i>šveñtės</i>	<i>žvākės</i>	<i>gėlės</i>	<i>vėlės</i>	<i>žolės</i>
Naudininkas	<i>bitėms</i>	<i>šveñtėms</i>	<i>žvākėms</i>	<i>gėlėms</i>	<i>vėlėms</i>	<i>žolėms</i>
Galininkas	<i>bitės</i>	<i>šventės</i>	<i>žvakės</i>	<i>gėlės</i>	<i>vėlės</i>	<i>žolės</i>

2. Skolintus žodžius (skolinius):

	Vienaskaita			
Vardininkas	<i>blýnas</i>	<i>čigōnas</i>	<i>rituālas</i>	<i>teātras</i>
Įnagininkas	<i>blynù</i>	<i>čigonù</i>	<i>ritualù</i>	<i>teatrù</i>
Vietininkas	<i>blynė</i>	<i>čigonė</i>	<i>ritualė</i>	<i>teatrė</i>
	Daugiskaita			
Vardininkas	<i>blýnai</i>	<i>čigōnai</i>	<i>rituālai</i>	<i>teātrai</i>
Naudininkas	<i>blýnams</i>	<i>čigōnams</i>	<i>rituālams</i>	<i>teātrams</i>
Galininkas	<i>blynùs</i>	<i>čigonùs</i>	<i>ritualùs</i>	<i>teatrùs</i>

3. Žodžius su skirtingu kirčiu:

- gēra* - *gerà*: Kā
gēlė - *gėlė*: Rūt
kalbà - *kal̃ba*: C
kartì - *kárti*: M
nāmo - *namō*: M

4. Žodžius su skirtingomis formomis:

- kařtas* - *kartà*, k
 pérduoda
válgo - *val̃gis*, v
 Svarbiáus

5. Švenčių pavadinimus:

- Vardininkas *Jōn*
 Kilmininkas *Jōn*
 Galininkas *Jōn*

ŽODŽIŲ IR ŽODŽIŲ

1. Iš skliausteliuose duotų žodžių formų

Senajame kalendoriuje (palydėti, palydi, pal... Kūčias lietuviai šventė Svarbiausias Kūčių v... laužė) ir _____ po staltiese siejasi su įdomūs Kūčių nakties klauso šunų _____ Lietuviai nuo seno tiki (linkėti, linki, linkė) (atgimti, atgimsta, at)

3. Žodžius su skirtingu kirčiuotu skiemeniu:

gēra - *gerà*: Kaip *gēra* būti jaunám! – Mótina visadà *gerà*
gėlė - *gėlė*: Rūtà yrà nekaltýbės *g é l ė*. – Kíek táu kartų bitė *g ė l ė*?
kalbà - *kal̂ba*: Graži ir skambì lietùvių *kalbà*. – Argi gyvuliaĩ *kal̂ba*?
karti - *kárti*: Mõrę reĩkia *kárti*. – Grietinė bũvo *karti*.
nāmo - *namō*: Mēdis áuga priė *nāmo*. – Pareĩk laikù *namō*.

4. Žodžius su skirtingomis priegaidėmis:

kařtas - *kartà*, *kařtą* - *kárti*: Gyvėno *k a ř t a* karālius – Papročiaĩ
pėrduodami iš *k a r t ō s i k a ř t a* – Mõrę reĩkia *k á r t i*.
*válg*o - *val̂gis*, *val̂giai*: Peĩ užgavėnes žmónės *v á l g o* daũg kartų –
Svarbiáusi užgavėnių *v a l̂ g i a i* yrà bl̂ynai.

5. Švenčių pavadinimus:

Vardininkas	<i>Jōninės, Kalėdos, Kūčios, Užgavėnės, Vėlinės, Vėlykos</i>
Kilmininkas	<i>Jōninių, Kalėdų, Kūčių, Užgavėnių, Vėlinių, Vėlykų</i>
Galininkas	<i>Jōnines, Kalėdàs, Kūčiàs, Užgavėnes, Vėlines, Vėlykas</i>

ŽODŽIŲ IR ŽODŽIŲ FORMŲ VARTOJIMAS

1. Iš skliausteliuose duotų veiksmažodžių sudarykite abstraktus. Pavartokite reikiamą jų linksnio formą

Senajame kalendoriuje Kūčių ir Kalėdų šventės buvo senųjų metų _____
(palydėti, palydi, palydėjo) ir naujųjų _____ (sutikti, sutinka, sutiko).
Kūčias lietuviai šventė dar iki krikščionybės _____ (įvesti, įveda, įvedė).
Svarbiausias Kūčių vakarienės momentas – duonos _____ (laužyti, laužo,
laužė) ir _____ (dalyti, dalija, dalijo). Šieno _____ (kloti, kloja, klojo)
po staltiese siejasi su Kristaus _____ (gimti, gimsta, gimė) ant šieno. Labai
įdomūs Kūčių nakties _____ (burti, buria, būrė). Merginos bėga į kiemą ir
klauso šunų _____ (loti, loja, lojo).
Lietuviai nuo seno tiki _____ (sveikinti, sveikina, sveikino) ir _____
(linkėti, linki, linkėjo) galia. Per Kalėdas prasideda gamtos _____
(atgimti, atgimsta, atgimė).

TREČIOJI DALIS

2. Iš duotųjų daiktavardžių sudarykite būdvardžius su priesaga -in(is, è) arba -išk(as, a). Pavartokite jų reikiamą linksnio formą

Lietuvoje _____ (pagonis) papročius pakeitė _____ (krikščionis) papročiai. Lietuviai nuo seno tiki _____ (magija) sveikinimų galia. Kūčių _____ (šventė) vakarienė ruošiama iš _____ (augalas) produktų ar žuvies. Kūčiukai kepami iš _____ (miltai) tešlos ir valgomi su _____ (aguonos) pienu. Per Kūčias vyrauja _____ (šventė) nuotaika. Įdomūs ir įvairūs _____ (Kalėdos) papročiai. Pernai per Kalėdas buvo _____ (žvėris) šaltis. Per Užgavėnes prisivalgėme _____ (mielės) blynų. Persirengėliai mokėjo keletą _____ (žydą) ir _____ (čigoną) žodžių.

3. Iš duotųjų daiktavardžių su priesagomis ar priešdėliais sudarykite vietų pavadinimus (Žr. „Trumpi paaiškinimai“, I dalis, 3,4; III dalis, 2)

alus	_____	kalnas	_____
arklys	_____	kapai	_____
avis	_____	karalius	_____
bitė	_____	kelias	_____
cukrus	_____	kiaulė	_____
daržas	_____	pušis	_____
gėlė	_____	vaistai	_____

4. Raskite tekste kartotinius veiksmažodžius ir pavartokite jų reikiamą gramatinę formą sakiniuose. Nurodykite, iš kokio veiksmažodžio jie sudaryti

- 1) Daug velykinių papročių atsimesna seni žmonės – tik reikia senukus _____.
- 2) Per Velykų pusryčius šeima _____ margučiais.
- 3) Pavalgius reikia _____ stalą.
- 4) Po pietų jaunimas margučius _____ loveliu.
- 5) Kiaušinius _____ stiklu, peiliu ar kitu aštriu daiktu.
- 6) Per Jonines jaunimas _____ per laužą.
- 7) Ragana bėgdama užkliuvo už klumpių ir _____ kojas.
- 8) Šeimininko pareiga buvo _____ ir dalyti duoną.

5. Įrašykite į sakinius reikiamus daiktavardžius „paaiškinimai“, 8)

- 1) Kūčios yra Kalėdų _____
- 2) Senovėje prie stalo _____
- 3) Kūčių dieną valgom _____
- 4) Įdomus ir paslaptin _____
- 5) Rytojaus dieną reik _____
- 6) Žmonės pasakoja v _____
- 7) Saulė teka rytuose, _____
- 8) Lankyti kaimynus _____
- 9) Joninių _____ g _____
- 10) Jaunimas susirink _____

6. Nurodykite, kurie žodžiai yra daiktavardžiai

palydos	tra
lanka	nar
valgis	pal
paprotys	pie
troba	pat

7. Iš duotųjų žodžių jung reikiamą formą

avies kailis	_____
stalą tiesti	_____
dešimt metų	_____
šieną pjauti	_____
šešta diena	_____

8. Įrašykite į sakinius galimus daiktavardžius

Kai nutirpsta sniegas i _____
 krūmų _____ padar _____
 kai jų _____ stipr _____
 kai užšąla ežerai. Ve _____
 devynių rūšių _____
 vidurnaktį ir žydi tik t _____
 _____ giliausios _____

5. Įrašykite į sakinius reikiamus žodžius, bendrašaknius su daiktavardžiu vakaras (Žr. „Trumpi paaiškinimai“, 8)

- 1) Kūčios yra Kalėdų _____.
- 2) Senovėje prie stalo sėsdavo patekėjus _____ žvaigždei.
- 3) Kūčių dieną valgoma mažai, visi laukia _____.
- 4) Įdomus ir paslaptingas Kūčių _____.
- 5) Rytojaus dieną reikia suvalgyti _____ valgius.
- 6) Žmonės pasakoja vienas kitam, ką _____ sapnavo.
- 7) Saulė teka rytuose, o leidžiasi _____.
- 8) Lankyti kaimynus einama ne rytą, ne dieną, o _____.
- 9) Joninių _____ geriausia rinkti žoles.
- 10) Jaunimas susirinko pašokti į _____.

6. Nurodykite, kurie žodžiai yra sinonimai. Sugalvokite su jais sakinių

Daiktavardžiai		Veiksmažodžiai	
palydos	tradicija	virsti	mušti
lanka	namas	plauti	pradėti
valgis	palydėjimas	vesti	mazgoti
paprotys	pieva	plakti	tapti
troba	patiekalas	imti	susituokti

7. Iš duotųjų žodžių junginių sudarykite sudurtinius daiktavardžius. Visus daiktavardžius galite rasti tekste

avies kailis	_____	vidurys nakties	_____
stalą tiesti	_____	akies mirksnis	_____
dešimt metų	_____	pirma diena	_____
šieną pjauti	_____	šimtas metų	_____
šešta diena	_____	aguonų pienas	_____

8. Įrašykite į sakinius galimus augalų ar jų dalių pavadinimus (žr. „Trumpi paaiškinimai“, 7)

Kai nutirpsta sniegas ir pradeda dygti _____, prasideda pavasaris. Iš medžių ir krūmų _____ padaryta puokštė vadinasi verba. Augalus verboms renka vasarą, kai jų _____ stiprūs, o _____ ryškiausi. Nendrių _____ pjauna, kai užšąla ežerai. Verboms dažnai naudojamos avižų ir rugių _____. Iš devynių rūšių _____ merginos pina vainikus. Paparčio _____ pražysta vidurnaktį ir žydi tik trumpą akimirksnį. Ažuolo _____ yra pats storiausias, o _____ giliausias.

9. Parašykite neilgą rišlų tekstą su daugiareikšmiais žodžiais, rasta šios dalies tekstuose (Žr. „Trumpi paaiškinimai“, 10)

Pavyzdys: Užgavėnės – žiemos palydų šventė. Žmonės dažnai tą dieną savo kaimą *verčia* tikru teatru. Jie linksmynasi, triukšmauja, kiemuose viską *verčia* į vieną krūvą. Jaunimas *verčia* ir velkasi kailinius, dedasi kuo baisesnės kaukes, sako prakalbas visokiomis neaiškiomis svetimomis kalbomis. Kiti juokingai *verčia* jas į suprantamą kalbą.

10. Sudarykite visas duotųjų veiksmažodžių būsimosios laiko asmenų formas. Paskui įrašykite jas į tekstą

Būsimasis veiksmažodžio laikas padaromas iš bendraties kamieno pridėdant priesagą *-s(i)*. Asmenų galūnės yra tos pačios, kaip esamajame laike, tik būsimosios laiko trečiasis asmuo jokios galūnės neturi.

Dėmesio! 1) Jei veiksmažodžio bendraties šaknis turi du skiemenis ir ilgą balsį *y* arba *ū*, būsimosios laiko trečiojo asmens šaknyje šie balsiai sutrumpėja, pvz.: *lyti* – *lis*, *būti* – *bus*. Jei tokie veiksmažodžiai turi priešdėlį, balsis vis tiek išlieka trumpas, pvz.: *pabus*, *palis*. Bet yra ir išimčių, pvz.: *pūti* – *pus*, bet *pūsti* – *pūs*, *siūti* – *siūs*, *vyti* – *vys*.

2) Jei veiksmažodžio bendraties šaknis baigiasi priebalsiais *s*, *š*, *z*, *ž*, sudarant būsimosios laiko formas, vyksta priebalsių asimiliacija, pvz.: *mes(ti) + s = mes*, *neš(ti) + s = neš*, *mezg(ti) + s = megs*, *vež(ti) + s = veš*.

	Vienaskaita			Daugiskaita		
	I	II	III	I	II	III
atsinešti	_____	_____	_____	_____	_____	_____
būti	_____	_____	_____	_____	_____	_____
dažyti	_____	_____	_____	_____	_____	_____
dėti	_____	_____	_____	_____	_____	_____
įgyti	_____	_____	_____	_____	_____	_____
kapstyti	_____	_____	_____	_____	_____	_____
lyti	_____	_____	_____	_____	_____	_____
norėti	_____	_____	_____	_____	_____	_____
šalti	_____	_____	_____	_____	_____	_____
šluoti	_____	_____	_____	_____	_____	_____
turėti	_____	_____	_____	_____	_____	_____
valgyti	_____	_____	_____	_____	_____	_____

Seniau moterys tik namie, vištos kiaušiai. Jeigu šemininkė tą didelį užaugti, _____ daug kiaušinių. Orai _____ tais moterims. Velykas šaļa, _____

11. Iš tų pačių veiksmažodžių sudarykite formas. Įrašykite jas į tekstą

Būsimosios laiko veikiamosios formos padaromas pridėdant dalyvio formą *ausi + -as/antis*, *-as/antis* veiksmažodžių būsimosios laiko formos apie nerealius dalykus.

Vyrišk.

atsinešti _____
 būti _____
 dažyti _____
 dėti _____
 įgyti _____
 kapstyti _____
 lyti _____
 norėti _____
 šalti _____
 šluoti _____
 turėti _____

12. Veikiamosios rūšies formos. Įsiklausykite, ar pasikeitė

Jaunimas tą naktį _____
 (_____), *įgysią* _____
šoksia (_____) _____
 (_____) *papar* _____
 žinantį, *suprasia* (_____) _____

Seniau moterys tikėjo, kad kiaušinius reikia dažyti tik namie. Jeigu _____ ne namie, vištos kiaušinius _____ pas kaimynus. Velykų diena pilna visokių burtų. Jeigu šemininkė tą dieną _____ pirkią, vištos daržus _____. Kas _____ didelis užaugti, _____ pastovėti vienplaukis lietuje. Kas _____ ridinėti ar orai _____ tais metais. „Jei Velykų rytą lyja, _____ visus metus“. „Jei per Velykas šąla, _____ ir gegužės mėnesį“.

11. Iš tų pačių veiksmažodžių sudarykite visas veikiamosios rūšies būsimojo laiko dalyvių formas. Įrašykite jas į dešimtojo pratimo tekstą

Būsimojo laiko veikiamosios rūšies dalyvis padaromas iš būsimojo laiko veiksmažodžio antrojo asmens pridėdant dalyvio priesagą: vyriškajai giminei – -ąs / antis, moteriškajai giminei -anti, pvz.: augsi + -ąs/ antis, -anti = augsias / augsiantis, augsianti. Šie dalyviai yra sinonimiški veiksmažodžių būsimojo laiko formoms ir vartojami atpasakojamojoje kalboje (ypač, jei pasakojama apie nerealius dalykus).

	Vienaskaita	Daugiskaita
	Vyrišk. giminė	Moterišk. giminė
atsinešti	_____	_____
būti	_____	_____
dažyti	_____	_____
dėti	_____	_____
įgyti	_____	_____
kapstyti	_____	_____
lyti	_____	_____
norėti	_____	_____
šalti	_____	_____
šluoti	_____	_____
turėti	_____	_____

12. Veikiamosios rūšies būsimojo laiko dalyvius pakeiskite to paties laiko veiksmažodžiais. Įsiklausykite, ar pasikeitė sakinių reikšmė

Jaunimas tą naktį neužmiega iki pat aušros, nes kas šventės naktį neužmigsias (_____), įgysias (_____) stebuklingos galios. Jaunuoliai, kurie kartu peršoksia (_____) per laužą, būtinai susituoksia (_____). Tas, kas surasias (_____) paparčio žiedą, tapsias (_____) ne tik turtingas, bet ir viską žinantis, suprasias (_____) gyvulių ir paukščių kalbą. Ragana išsigąsianti

(_____) savo atvaizdo veidrodyje, greitai *bėgsianti* (_____), *užkliūsianti* (_____) už akėčių ir tikrai *išsisukinėsianti* (_____) kojas. Žmonės manė kad naktį *ateisiančios* (_____) vėlės ir *suvalgysiančios* (_____) viską, kas padėta ant kapo. Daugelis tikėjo, kad žvakės liepsna *pritrauksianti* (_____) mirusiojo vėlę ir ją *nuraminsianti* (_____).

13. Kokią veiksmažodžio *pa-valgyti* formą (*pusdalyvį, padalyvį ar veikiamosios rūšies būtojo kartinio laiko dalyvį*) reikia vartoti šiuose sakiniuose?

Lietuviai, _____ Kūčių vakarienę, yra rimti ir susikaupę. Burti ir juokauti žmonės pradeda tik _____. Įprasta uždegti žvakes _____ iškilmingus pietus. _____ nedera garsiai juoktis. Persirengėliai, _____ blynų, gražiai padainavo. Šeimininkai, svečiams _____, buvo tylūs ir mandagūs. Jaunuoliai, _____ kiaušinius, giria šeimininkę. Prieš _____ visi iš eilės kiaušiniais susidaužia. Prieš _____ pietus, reikia nusiplauti rankas, o _____ gražiai padėkoti.

14. Įrašykite taisyklingą linksnio formą tikslui reikšti

Tikslas gali būti reiškiamas dviem linksniais: KILMININKU ir NAUDININKU. Dažniausiai jie eina su BENDRATIMI. KILMININKAS su veiksmažodžio BENDRATIMI vartojamas tikslui reikšti po j u d ė j i m o (slinkties) veiksmažodžių (*i š ė j o uo g ū r i n k t i*). Šioje pozicijoje n i e k a d a n e g a l i m a v a r t o t i G A L I N I N K O. NAUDININKAS su veiksmažodžio BENDRATIMI vartojamas tikslui reikšti t i k po daiktavardžių, kurie pavadina veiksmo į r a n k ĳ a r p r i e m o n ė (*Neturiu d a n t ų r i e š u t a m s k r i m s t i*).

- 1) Jaunimas susirinko pasveikinti _____ (šeimininkai).
- 2) Velnias užšoko ant stogo _____ (kaminas) užkimšti.
- 3) Tėvas atsinešė verbą _____ (vaikas) plakti.
- 4) Vyrai ir vaikai renkasi _____ (margučiai) ridinėti.
- 5) Jie pasidarė lovelį _____ (margučiai) ridinėti.
- 6) Mergaitės atbėgo prie upės _____ (vainikėliai) leisti.
- 7) Kaimynė paėmė peiliuką _____ (kiaušinis) marginti.
- 8) Jaunuoliai išbėgo skinti _____ (paparčio žiedas).
- 9) Moterys prisirinko žolių _____ (vaistai) gaminti.
- 10) Per vėlines visi skuba aplankyti _____ (artimųjų kapai).

15. Pavartokite kilmininkus: KILMININKU pasakė, kad _____ džių gailėti, ieškoti, klausyti, prašyti gali būti _____ k l a u s i u t ė v a p a r t o t i k a i m y n a / k a i m y n o.

- 1) Visi nekantriai _____
- 2) Mergaitės bėga _____
- 3) Svarbiausias ka _____ ir _____
- 4) Persirengėliai _____ visiems užteko _____
- 5) Jiems reikėjo _____ kiaušinius.
- 6) Vaikams trūko _____
- 7) Žmonės gailėjo _____
- 8) Lalauninkai pra _____
- 9) Visos mergaitės _____
- 10) Jauni ir seni iš _____

16. Ištaisykite prielinksnius

Prielinksnis pas vartojamas su veiksmažodžiu, kurie n i e k a d a n e g a l i m a v a r t o t i i š v a ž i a v o p a s t ė v u s. Prielinksnio pas konstrukcija reikšti: Pas jį nėra talentų, klausyti, kreiptis; gauti, Kreipkis pas daktarą (reikšti draugo).

- 1) Pas lietuvius yra _____
- 2) Velykas šventėn _____
- 3) Kiaušinių nusipi _____
- 4) Jei šeimininkė ki _____
- 5) Lalauninkai gav _____
- 6) Šeimininkai pap _____
- 7) Joninių naktį pas _____

15. Pavartokite kilmininką tiesioginiam veiksmo objektui nusakyti

KILMININKU pasakomas objektas, t.y. daiktas, asmuo, į kurį krypsta veiksmas, po veiksmožodžių *gailėti, ieškoti, klausyti, laukti, linkėti, norėti, reikėti, trokšti, trūkti, užtekti*. Veiksmažodžiai *klausti, prašyti* gali būti vartojami su dviem linksniais: KILMININKU ir GALININKU, pvz: *Aš klausiu tėvą patarimo; – Ar tu žinai kelią į Vilnių? – Ne, nežinau, paklausiu kaimyną / kaimyno.*

- 1) Visi nekantriai laukia _____ (Kūčių naktis).
- 2) Mergaitės bėga į kiemą ir klauso _____ (šunų lojimas).
- 3) Svarbiausias kalėdotojų tikslas yra pasveikinti šeiminius ir palinkėti jiems _____ ir _____ (sveikata, laimė).
- 4) Persirengėliai norėjo _____ ir _____ (blynai, mėsa), bet visiems užteko tik _____ (blynai).
- 5) Jiems reikėjo _____ (didelė kantrybė), kol išmargino kiaušinius.
- 6) Vaikams trūko _____ ir _____ (jėga, sumanumas).
- 7) Žmonės gailėjo _____ (prarastas laikas).
- 8) Lalauninkai prašė _____ (šeimininkas) _____ (dovanos).
- 9) Visos mergaitės trokšta _____ (šeimininė laimė).
- 10) Jauni ir seni ieško _____ (paprčio žiedas).

16. Ištaisykite prielinksnio pas vartojimo klaidas

Prielinksnis *pas* vartojamas su GALININKU ir paprastai reiškia vietą (*Jis gyvena pas tėvus*). Po veiksmožodžių, kurie reiškia judėjimą, slinkti, prielinksnio *pas* konstrukcijos rodo kryptį (*Jis išvažiavo pas tėvus*).

Prielinksnio *pas* konstrukcijų *ne galima* vartoti: a) su veiksmožodžiu *būti* turėjimui, nuosavybei reikšti: *Pas jį nėra talento* (reikia: *Jis neturi talento*); b) objektui reikšti po veiksmožodžių *prašyti, klausti, kreiptis; gauti, imti, pirkti, skolintis*: *Klausk pas mokytoją* (reikia: *Klausk mokytojo*); *Kreipkis pas daktarą* (reikia: *Kreipkis į daktarą*); *Pasiskolink pas draugą* (reikia: *Pasiskolink iš draugo*).

- 1) Pas lietuvius yra daug senoviškų papročių.
- 2) Velykas šventėme pas tėvus, todėl ir nuotaika pas visus buvo puiki.
- 3) Kiaušinių nusipirkome pas kaimiečius.
- 4) Jei šeiminkė kiaušinius dažo ne namie, vištos deda kiaušinius pas kaimynus.
- 5) Lalauninkai gavo pas šeiminius daug dovanų: mėsos, pyrago, alaus.
- 6) Šeiminkai paprašė pas lalauninkus pagalbos.
- 7) Joninių naktį pas gyvulius ateidavo ragana.

- 8) Pas raganą buvo pikta širdis ir nedori tikslai.
- 9) Jaunimas klausinėja pas senelius, kaip surasti paparčio žiedą.
- 10) Jei atsitinka bėda, kreipkis pas kaimynus – jie padės.
- 11) Pas pirmakščius žmones buvo garbinama ugnis, jie tikėjo, kad ugnis pritraukia mirusiųjų vėles.

17. Iš duotųjų sakinių sudarykite tiesioginę kalbą. Žodžius, išspausdintus kursyvu, pavartokite šaukšmininko linksniu. Suraskite veiksmažodžius, kurių liepiamoji nuosaka būtinai reikalinga tiesioginei kalbai

Pavyzdys: Šeimininkas paprašė *kaimyną* atnešti šieno Kūčių stalui.

Šeimininkas paprašė:

– Kaimyne, atnešk šieno Kūčių stalui.

- 1) Birutė pakvietė *Joną* eiti kartu ieškoti paparčio žiedo.
- 2) Persirengėliai pareikalavo, kad *šeimininkai* išileistų į vidų.
- 3) Motina paklausė *vaikus*, ar jie moka marginti kiaušinius.
- 4) Mergaitė paprašė *draugių* padėti vainikėlių po pagalve.
- 5) Svečiai patarė *šeimininkei*, kad ji kiaušinius dažytų namie.
- 6) Vaikinai pakvietė *merginas* daužauti margučiais.
- 7) Velnias įsakė *žmonėms* vaišinti jį blynais ir mėsa.
- 8) Jaunimas pažadėjo *tėvams* užgesinti židinį švairiu vandeniu.
- 9) Ragana liepė *mergaitei* nueiti į kaimyno pievą ir vilkti per rasą audeklą.
- 10) Šeimininkai pakvietė *svečius* aplankyti juos kitą kartą.

ETNOGRAFINIAI

žilbitis - vrba košíkářská
blindė - vrba jiva
kadagys - jalovec
arizos - oves
rugys - žito
smilga - psineček
nendre - rákos
barškusis - kokohel
saukusis - smilek? slamentá?

katpėde' -
- kociánek